

10. Дмитро В. Осінь 1918 року на Україні. Вирваний листок із воєнних споминів // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1926 рік. Львів ; Київ, 1925. С. 62–82.
11. «Золоті ворота». Історія січових стрільців 1917–1919. Львів : Червона Калина, 1937. 396 с.
12. Вислоцький І. 16 місяців у рядах київських Січових Стрільців (1918–1919) // Літопис Червоної Калини. 1935. № 9. С. 14–18.
13. Андрух І. Січові Стрільці у корпусі ген. Натієва // Літопис Червоної Калини. 1930. № 4. С. 5–8; № 5. С. 15–17.
14. Шкрумеляк Ю. Чета Крилатих: дивні пригоди з воєнних часів. Львів : Кооперативна накладня «Червоної Калини», 1929. 262 с.

Наталія ЛУБКОВИЧ

кандидатка історичних наук, викладачка суспільних дисциплін

Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола

ЖІНОЧИЙ ДОСВІД В УМОВАХ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

Історія багатьох воєн переконливо свідчить, що в умовах збройних конфліктів відбуваються різноманітні катаклізми, руйнується традиційний уклад життя, змінюються життєві цінності, пріоритети, відкриваються нові перспективи та потенційні можливості для окремих соціальних верств, зокрема для жінок у плані їх професійної самореалізації, громадської діяльності, відкритої участі у військових діях, що сприяє розширенню соціальних ролей у традиційно чоловічій сфері.

Участь жінок у сучасній російсько-українській війні змусила по-новому подивитися на роль жінки у захисті Батьківщини. Слід зазначити, що в українській історіографії недостатньо приділено уваги місцю і ролі жінок в історії воєн. Немає глибоких досліджень, які б розкривали реальний внесок жінок у боротьбу за збереження цілісності та незалежності України.

Починаючи з середини 1980-х рр., зростає увага дослідників до проблеми жінок у армії. Не можна не відзначити наукові дослідження участі жінок у війнах дослідниць О. Маланчук-Рибак, Л. Смоляр, М. Байдак, О. Бежук, О. Княгицька, В. Галаган. Є чимало публікацій з теми «Війни ХХ ст. і жіноцтво». Особливу увагу заслуговує невелика за обсягом розвідка про участь жінок у процесах зародження української армії ХХ ст., яку підготував Д. Адаменко. У розвідці автор прослідковує процес створення українських військових формувань та підкреслює участь у них жіноцтва.

Перша світова змінила хід історії. Проте дуже часто цей конфлікт розглядається виключно з чоловічої точки зору. Якщо ж у таких наративах і присутні жінки, то їхня участь описується лише поверхнево. Справа в тім, що Велика війна не була війною лише чоловіків. Чоловіки пішли на фронт, а працювати на заводах, фабриках, у банках та кав'ярнях, у трамваях та на пошті лишилися жінки. Тотальна мобілізація призвела до дефіциту робочих рук. Цю порожнечу неможливо було заповнити тими чоловіками, що не пішли на фронт через вік або інші обставини. Наприклад, у Британії під час Першої світової відсоток жінок, що були задіяні в торгівлі та промисловості, зріс удвічі. І це лише один із жіночих досвідів Першої світової в усьому світі [1].

Щоб вижити в умовах воєнного лихоліття жінки, займалися благодійністю, працювали на полях, збирали врожаї, працювали у військових лазаретах, шпиталях, пересувних потягах або добровольцями Червоного хреста. А ще жінки брали безпосередню участь у військових діях. Чи не єдиними жінками-бійцями були сербки та росіянки, зокрема історики пишуть про «жіночий батальйон смерті» під командуванням Марії Бочкарьової. Жінки самі голошувалися воювати зі зброєю в руках, до того ж вони мали законне право воювати в російській імперії та Великій Британії, закони ж Австро-Угорщини не передбачали цього права [2].

Першим військовим формуванням, в якому брали участь, жінки-українки, була жіноча чота УСС-П. Підрозділ легіону Українських січових стрільців гідно пройшов крізь роки Першої світової війни. «Нарід такий, як наш, що бореться на всіх полях за право життя, мусить все бути на чатах, бо не знає ні дня, ні години, коли столітній ворог зміриться завдати йому послідній удар», – сказано в першій відозві «Жіночого організаційного комітету» у Львові, що була прийнята в грудні 1912 р. Ця чота налічувала 33 членкині (в основному студенток), які набули статусу українських воячок, що несли службу в різних відділах та перебували на посадах стрільців та санітарного персоналу. Лише троє із них брали безпосередню участь у військових діях та отримали бойові нагороди – Олена Степанів, Софія Галечко та Анна Дмитерко [3].

Вони стали першими жінками у світі, які отримали офіцерські звання на військовій службі. Ці жінки брали участь у боях над Стрипою, у битві під Семиківцями у 1915 р., керувала ними хурунжа Софія Галечко. Згодом вони відзначилися у бою за гору Маківку, за що отримали офіцерські звання. А ще О. Степанів та С. Галечко отримали медаль Хоробрості.

Важливо відзначити Олену Степанів – першу у світі жінку, зараховану на військову службу у званні офіцера; згодом вона стала референтом у державному секретаріаті ЗУНР. Вона ж мати історика Ярослава Дашкевича. Австрійський імператор казав: «Якби у моєму війську були такі жінки, я б не програв цю війну ніколи». Подальша доля жінок склалася трагічно. Олена була в'язнем радянських таборів. Софія Галечко покінчила життя самогубством, Анна Дмитерко змушена була емігрувати. Ці воячки у військових умовах не відчували жодної підтримки ні від суспільства, ні від командування [1].

Жінки-українки також були задіяні у польових кухнях, мобілізаційних комітетах, були розвідницями та зв'язковими. Найвідоміша з них – Ірина Кузь, що відзначилася у боях на горі Маківка, захопивши у полон 5 ворожих солдатів, підпоручика та важливі документи. «Одним із романтичних чудес війни», особливістю українських військових формувань є те, що до їхнього складу входять одягнені в польову уніформу дівчата і виконують військову службу на рівні з чоловіками», – відзначав австрійський журналіст Франц Мольнар у виданні «Neue Freie Presse»! [4].

Належне місце в роки Великої війни слід віддати Українському жіночому комітету у Відні, який допомагав українським пораненим солдатам, яких там зібралося тоді більше 50 тисяч. Тож ці жінки розшукували українських хлопців і записували їх у спеціальні списки, надавали їм матеріальну та моральну допомогу, доставляли їжу, кореспонденцію, запрошували на вечори, влаштовували лікбези [5].

В історії Української революції 1917–1921 рр. великими буквами закарбовано постать хорунжої Ольги Підвисоцької – героїні Української Галицької Армії, яка відзначилася під час польсько-української війни в боях за Городок (недалеко від Львова), а згодом була розстріляна більшовиками. В армії УНР служила лише одна жінка-офіцер-поручик 6-ої Січової Стрілецької дивізії Христина Скачківська-Сушко. Перед початком Першої світової війни дівчина навчалась у Лозаннському університеті у Швейцарії, стала військовою лікаркою, а під час антигетьманського повстання приєдналась до Січових Стрільців. У 1919 р. потрапила в полон до більшовиків, була тяжко поранена. Кошти на її лікування виділив Головний отаман Симона Петлюра, який вважав що це «реалізація обов'язку держави і її влади до одної з кращих дочок її» (...) Христина Сушко єдина жінка-героїня вуличної виставки «1920 р.: на захисті Європи від більшовизму» [6].

Отже, війни супроводжують людство упродовж тисячоліть. Особливого значення вони набули у ХХ ст. У цей період війна зазнала найбільш глибоких змін за соціально-політичним змістом, військово-технічним виглядом,

характером зброї, масштабами руйнувань та впливом на життя суспільства, зокрема, жіноцтва. Велика війна стала переломним етапом в історії. У цей період відбулися незворотні зрушення в соціально-економічному, суспільно-політичному та духовно-культурному розвитку держав; змінилось ставлення до цих процесів усіх верств населення, зокрема жінок. З огляду на це актуальним в історії Першої світової є розкриття проблем «жінка та війна», «жінка та армія», оскільки роль жіноцтва у світових і регіональних війнах до цього часу залишаються мало дослідженими.

В умовах Першої світової військова справа перестала бути суто чоловічою. Серед людей, які добровільно йшли на війну, були дівчата і жінки, що отримали професію медичної сестри і санітарки, окремі з них вступали до лав діючої армії та добровольчих формувань. Зокрема, у підрозділах УСС служили 37 українок, які виконували бойові та допоміжні функції. Водночас українські жінки долучалися до добровільної діяльності на користь військовиків і цивільного населення, працюючи в організаціях: «Жіноча громада» «Червоний Хрест», «Комітет помочі вдовам і сиротам, жертвам війни», «Жіночий комітет допомоги раненим жовнірам у Відні». Щоб допомагати людям, від жінок не вимагали обов'язкової участі в допомогових товариствах, а навпаки – заохочували індивідуальні ініціативи, оцінюючи їх за конкретним результатом.

Список використаних джерел

1. Жіночий досвід Першої світової, або галичанки в окопах Східного фронту URL: <https://povaha.org.ua/zhinochyj-dosvid-pershohoj-svitovoi-abo-halychanky-v-okopah-shidnoho-frontu/>
2. Яременко К. Історія жінок у Великій війні. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/stories/women-in-war.html>
3. Гук Марія. Жінки України у Першій світовій війні: історіографія URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Huk_Mariia/Zhinky_Ukrainy_u_Pershii_svitovii_vini_istoriohrafiia/
4. Жінки Європи у Першій світовій війні (1914–1918 р.): конспект лекції Франсуази Тебо URL: <https://uamoderna.com/event/thebaud-lecture-women-wwi-overview>
5. «Жіночі історії війни: вони боролися за українську землю». URL: http://www.oridu.odessa.ua/news/2016/05/06/Jino4i_istorii.pdf
6. Байдак М. С. Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалах Галичини 1914–1921 рр.). Рукопис: URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/aref_baidak.pdf

Аліна КОЗАК

здобувачка вищої освіти другого рівня історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

БОРОТЬБА І ВИЖИВАННЯ: ДОСВІД УКРАЇНОК ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Під час Першої світової війни українки зіткнулися з безпрецедентними викликами, що поставили під загрозу їхнє життя, добробут і традиційні соціальні ролі. Війна змінила не лише хід політичних подій, але й зруйнувала звичний уклад життя, змусивши жінок пристосовуватися до нових реалій. В умовах війни у Східній Галичині активізувалась діяльність жінок, вони стали захисницями сім'ї, учасницями громадських організацій та жінками-воїнками. В еталолах думки галицького суспільства переважала патріархальність, чоловік виконував роль захисника та годувальника сім'ї, але настав час, коли жінка взяла на себе ці обов'язки. Мотиви і дії у кожній галичанки були різними, хтось хотів оберігати сім'ю чи допомагати громадськості, а дехто обрав зброю та службу у війську як прояв патріотизму.

Питання присутності жінок на фронті є проблематичним для історіографії, адже відомостей залишилось дуже мало про жінок-воячок, а кількість відомих